

شورای کمکهای اقتصادی دوجانبه COMECON

قسمت اول

فنی و علمی (۳) هماهنگی تعادل عرضه و تقاضای مواد خام و کالاهای صنعتی زیر نظر کمیته اجرایی به هماهنگی و بررسی مسائل و معضلات کشورهای عضو مبادرت میورزند. دبیرخانه شورای همکاری اقتصادی دوجانبه در مسکو قرار دارد.

در اوایل شروع فعالیت شورا، حجم مبادلات کشورهای عضو افزایش چندانی نشان نداده و تا سال ۱۹۵۳ از ۲/۴ تجارت جهانی به ۵/۴ رسیده است، لکن پس از دوده ۶۰ تا ۸۰ درصد مبادلات خارجی این کشورها به تجارت بین اعضا اختصاص داشته است.

عناوینی را که در منابع مختلف برای کومکن قائل شده‌اند عبارتند از شورای همکاریهای متقابل اقتصادی-گروه تجاری بلوک شرق- شورای دوجانبه کمکهای اقتصادی.

تاسیس کومکن:

این سازمان در ژانویه سال ۱۹۴۹ براساس توافق حاصله بین شش کشور در یک کنفرانس اقتصادی در مسکو تاسیس شد. این شش کشور عبارتند از: بلغارستان، چکسلواکی، مجارستان، لهستان، رومانی، اتحاد جماهیر شوروی.

آلبانی در ۱۹۴۹ عضو این شورا شد (ولی در آخر سال ۱۹۶۱ از آن خارج گشت)، جمهوری دمکراتیک آلمان در ۱۹۵۰، جمهوری مغولستان در ۱۹۶۳، کوبا در ۱۹۷۲ و جمهوری سوسیالیستی ویتنام در ۱۹۷۸ عضو این شورا شدند.

بنابراین در حال حاضر ۱۰ کشور عضو اصلی این شورا میباشند.

یوگسلاوی از سال ۱۹۶۴ براساس موافقتنامه‌ای که به تصویب رسید در بعضی از فعالیتهای این شورا شرکت دارد ولی هنوز عضو اصلی شورا نیست. براساس تغییر در اساسنامه در سال ۱۹۶۲ کشورهای غیراروپائی هم در

شورای کمکهای اقتصادی دوجانبه در سال ۱۹۴۹ بابتکار شوروی جهت توسعه روابط اقتصادی کشورهای عضو که کلاً دارای سیستم اقتصاد متمرکز میباشند پدید آمد. کشورهای مؤسس عضو این شورا شوروی، لهستان، مجارستان، رومانی، بلغارستان، چکسلواکی میباشند. زمینه تشکیل این شورا در سالهای پس از جنگ دوم جهانی ایجاد تشکیلات قرینه در بلوک شرق در رابطه با طرح مارشال در اروپا و تشکیل بازار مشترک بوده است، لکن در عمل بخاطر ویژگیهای نظام سوسیالیستی و محدودیتهای مالی سرمایه‌ای کشور محور (شوروی) از ضروریتهای اقتصادی و تجاری کشورهای عضو فاصله گرفته است. پایه اصلی شورای همکاری براساس سیاستهای تجاری- حقوقی متناسب با سیستم حکومتی کشورهای سوسیالیستی و همچنین براساس تقسیم کار و تخصص در تولید برای استفاده از برتریهای نسبی اعضا بوده است. لکن در عمل موجب عدم تعادل در روابط سیاسی اعضا و ناهماهنگی در حیات رشد گردید. هدف اصلی شورا پایه همکاری و وحدت کشورهای سوسیالیستی و همبستگی و وابستگی (بیکدیگر) اقتصادی هرچه بیشتر آنان استوار گردیده است. گامهای سریعتر در راه پیشرفت و توسعه اقتصادی، صنعتی تر شدن اعضای توسعه نیافته و بالا بردن سطح تولید و بازیافت نیروی انسانی و موازنه پیشرفت اقتصادی بین کشورهای عضو و بالاخره افزایش سطح زندگی مردمان این کشورها جزء اهداف شورا میباشند. طبق اساسنامه همکاری میان اعضا باید طبق اصول برابری حقوق و احترام به حاکمیت و منافع ملی و منافع دوجانبه و کمکهای دوستانه انجام گیرد. اهداف تعیین شده شورا نشان میدهد که علاوه بر تسهیل مبادلات بین اعضا هدف یکپارچه‌سازی اقتصادی کشورهای عضو ارجع بر مصالح ملی بخشی از برنامه‌ریزیهای شورا میباشند.

سه کمیته: (۱) همکاری در برنامه‌ریزی (۲) همکاریهای

صورت پذیرش اصول و اهداف شورا، میتوانند به عضویت شورا درآیند.

بموجب موافقتنامه دیگری، شورا میتواند از کشورهای غیر عضو نیز برای شرکت در جلسات دعوت بعمل آورد. نمایندگان افغانستان، انگولا، اتیوپی، لائوس، موزامبیک، جمهوری خلق یمن، در شورائی که در ماه ژوئن سال ۱۹۸۲ در بوداپست تشکیل شده بود شرکت کرده‌اند.

تشکیلات کومکن:

موسسات وابسته به کومکن هیچگونه اختیاری در سطح فوق ملی ندارند و نتیجتاً نمیتوان اعضاء را به وحدت برنامه‌ریزی و تولید وادار نمایند. در دوده گذشته با افزایش نسبی آزادی کشورهای کوچکتر اروپای شرقی و نیز بعثت ترس اینگونه کشورها از تسلط اقتصادی اتحاد شوروی، سازمان کومکن انسجام خود را تا حدودی از دست داد و ناگزیر خودمختاری نسبی و پذیرش داوطلبانه تعهدات از طرف اعضا روشی معمول در روابط اعضاء گردید.

ماده ۱ منشور مصوبه سال ۱۹۶۱ تصریح مینماید که سازمان کومکن بر اساس اصل برابری مطلق کشورهای عضو بنا شده است.

ماده ۴ حد فاصلی بین پیشنهادات و تصمیم‌گیریهای شورا قائل میشود. در مسائل بنیانی و اساسی مربوط به همکاریهای اقتصادی، علمی و فنی شورا فقط میتواند توصیه‌هایی بنماید که جهت بررسی با کشورهای عضو مطرح خواهد شد و پذیرش اینگونه توصیه‌ها به تصمیم دول عضو یا مراجع ذیصلاح در چارچوب قوانین و مصوبات ملی بستگی خواهد داشت تصمیم‌گیریهای واقعی شورا صرفاً به زمینه‌ها و امور تشکیلاتی و روشهای اجرایی محدود میشود. در نتیجه اعضاء دارای آراء مساویند و این آراء هیچگونه الزام و تعهدی برای عضویکه با توصیه یا تصمیمی موافق نباشد ایجاد نمیکند.

سازمانهای تشکیلاتی کومکن عبارتند از:

۱- موسسات عمومی مبتنی بر منشور ۱۹۶۰ یا برنامه جامع ۱۹۷۱ که کلیه اعضاء در این نهادها شرکت دارند. این نوع موسسات بطور مثال عبارتند از: شورای عالی، کمیته اجرایی، کمیته همکاریهای برنامه‌ریزی، کمیته‌های همکاریهای علمی و فنی و دبیرخانه.

۲- واحدهای تخصصی که براساس پیشنهاد شورای عالی کومکن و با همکاری داوطلبانه اعضاء بوجود آمده‌اند. این گروه شامل سازمانها و مجامع اقتصادی بین‌المللی، سرمایه‌گذاریهای مشترک، و موسسات مالی میباشد.

۱-۱- شورای عالی: بالاترین مرجع تعیین‌کننده خط‌مشی و سیاست کومکن، شورای عالی آن میباشد که در اکثر مواقع با شرکت نخست‌وزیران کشورهای عضو تشکیل میشود. شورای عالی در فواصل زمانی مناسب که در موارد اخیر سالی یکبار بوده است در مرکز یکی از کشورهای اروپای شرقی تشکیل جلسه میدهد. شورا اختیار تایید و پذیرش توصیه‌ها و تصمیمهایی که با مندرجات منشور هماهنگ باشد را دارد.

۱-۲- کمیته اجرایی و دبیرخانه: نهادهای فوق در سال ۱۹۶۲ برای ایجاد پیوستگی و حفظ تداوم در انجام امور تاسیس شده‌اند. کمیته اجرایی متشکل از نمایندگان ملل عضو در سطح قائم‌مقام نخست‌وزیر، سالانه چهار بار در مسکو تشکیل جلسه میدهد. کمیته اجرایی رهبری دبیرخانه، کمیسیونهای دائمی را در زمینه تهیه مطالب و مقدمات لازم جهت تشکیل جلسات شورا بعهدہ داشته و نیز مجری تصمیمات شورا میباشد.

از واحدهای دیگر اتحادیه دبیرخانه است که دبیرکل آن توسط شورا منصوب میگردد. پرسنل دبیرخانه از بین شهروندان کشورهای عضو انتخاب میشوند. از جمله وظایف دبیرخانه تهیه و ارائه پیشنهادات به شورا و سایر نهادها جهت بررسی، کسب اطلاع و منابع تحقیق و همکاری با کمیسیونهای دائمی در تنظیم پیش‌نویس قراردادهای همکاری میباشد. مقر دبیرخانه ساختمانی عظیم و مدرن در مسکو میباشد.

۱-۳- کمیته همکاری در برنامه‌ریزی: برای ایجاد تحرك تشکیلاتی در برخورد با مسائل اجرائی برنامه جامع، شورا در سال ۱۹۷۱ کمیته بلندپایه‌ای بمنظور همکاری در زمینه فعالیتهای برنامه‌ریزی تاسیس نمود. کمیته مذکور از روسای دفاتر برنامه‌ریزی کشورهای منطقه ترکیب یافته است و اعضاء به نوبت ریاست جلسه را عهده‌دار میشوند. این کمیته باید بطور معمول حداقل سالی دو بار تشکیل جلسه دهد. يك دفتر دائمی که از نمایندگان روسای دفاتر برنامه‌ریزی کشورهای عضو تشکیل شده است، کمیته مذکور را یاری میدهد.

این کمیته بطور مداوم در دو زمینه اساسی فعالیت مینماید، تهیه و تدارک طرحهای بلندمدت که اجرای کامل آنها ممکن است تا سال ۱۹۹۰ بطول انجامد (عمدتاً در زمینه انرژی مواد خام، صنایع پتروشیمی، فولاد، اتوماسیون) و همکاری در اجرای طرحهای ۵ ساله ادواری به قصد نیل به پیشرفت در زمینه‌های فنی، همکاری و تجارت خارجی.

۱-۴- کمیته همکاریهای علمی و فنی: این کمیته نیز همزمان با تشکیل کمیته همکاری در برنامه‌ریزی تاسیس گردید و از نظر سازمانی با کمیته مذکور در يك سطح قرار دارد. این کمیته از روسای ارگانهای ملی مسئول در زمینه‌های علوم و فنون و در سطح وزیر یا نایب نخست وزیر تشکیل میشود. این کمیته حداقل سالانه دوبار تشکیل جلسه میدهد و اعضاء آن به نوبت ریاست جلسات را عهده‌دار میشوند. وظایف این کمیته عبارتند از:

الف- تشکیل هیئت‌های مشورتی چندجانبه در زمینه‌های برنامه‌ریزی و تعیین خط مشی‌های علمی و تکنیکی.

ب- ایجاد هماهنگی در تحقیقات مربوط به بخشهایی که از نظر توسعه اقتصادی در بلندمدت دارای اولویت میباشند.

ج- ترویج و تشویق اجرای پروژه‌های مشترک تحقیقات و تبادل مهارتها، و مشورت با موسسات تحقیقاتی بین‌المللی کومکن.

د- نظارت و بررسی پیشرفتهای علمی و فنی در سطح جهانی و تهیه و تنظیم پیشنهادات در جهت بهره‌برداری از فنون جدید در اجرای مراحل تولید در کشورهای عضو.

۱-۵- کمیته همکاری در عرضه دستاوردهای تولیدی و فنی: شورا در اجلاس سال ۱۹۷۴ خود تصمیم گرفت يك کمیته درجه اول بمنظور همکاری در تبادل تولیدات و فنون تاسیس نماید. وظیفه اصلی کمیته فوق سازماندهی همکاریهای چندجانبه در جهت افزایش بهره‌برداری از منابع مادی، کاهش مصرف مواد اولیه در تولید هر واحد از محصولات صنعتی و نهایتاً افزایش کارائی و راندمان تولید در کشورهای عضو میباشد.

کمیسیونهای دائمی:

با گذشت زمان، شورا چندین کمیسیون دائمی تاسیس کرده است. ایجاد اینگونه کمیسیونها اساساً بمنظور همکاریهای بیشتر در بخشهای اصلی اقتصاد میباشد و از نمایندگان تمام کشورهای عضو تشکیل می‌گردد.

کمیسیونهای دائمی معمولاً از روسای مجامع و سازمانهای صنعتی و بطور کلی سازمانهای فعال در این زمینه تشکیل میشوند و البته مدیران شرکتهای روسای ادارات و نمایندگان موسسات تحقیقی در آن قسمت از جلسات کمیسیونها که به مسائل بخشها مربوط میشوند شرکت دارند. بطور مثال کمیسیون مهندسی رادیو و الکترونیک دارای بخشهایی است که با تکنولوژی ارتباطات از راه دور، ابزارآلات تخصصی مربوط به ارتباطات، وسایل اندازه‌گیری، محصولات مصرفی، نیمه‌هادیها و مدارهای ریز و غیره، درارتباط میباشند. معمولاً فعالیت این کمیسیونها از حدود توصیه‌های تخصصی فراتر نمیرود.

سازمانهای بین‌المللی کومکن:

تعدادی سازمانهای اقتصادی بین‌المللی نیز که جنبه تخصصی دارند به‌وجود آمده‌اند. این سازمانها برای یکپارچگی کومکن و بعنوان پلهای ارتباطی با بازرگانان

غربی حائز اهمیت میباشند. لکن قابل توجه است که علیرغم گذشت مدتی نسبتاً طولانی از زمان تشکیل بعضی از سازمانهای مذکور، بدلیل محدودیت حیطه فعالیت و در مواردی به سبب ضعف و ناتوانی در عملکرد و مدیریت آنها، هنوز بالنسبه در غرب ناشناخته‌اند. البته از زمان تنظیم برنامه جامع در سال ۱۹۷۱، سازمانهای جدیدتری تشکیل یافته و انواع قدیمی نیز تجدید سازمان شده‌اند.

الف- سازمانهای صنعتی:

بین سالهای ۱۹۶۲ تا ۱۹۷۴، ده سازمان صنعتی در کشورهای مختلف عضو و با شرکت اعضاء مختلف، در زمینه‌های فوتو شیمیائی، مهندسی کامپیوتر، کارخانجات نیروهای هسته‌ای، دستگاههای تکنیک اتمی، صنعت شیمیائی و ماشین‌آلات نساجی تشکیل گردیده است.

ب- سازمانهای تحقیقاتی:

از سال ۱۹۶۹ تا سال ۱۹۷۲ سه سازمان مشخص تحقیقاتی در شوروی بوجود آمده که در زمینه‌های اندازه‌گیری تکنولوژی، تحقیقات مشترک، توسعه و تولید و اطلاعات خدماتی فعالیت دارند.

ج- سازمانهای حمل و نقل:

از سال ۱۹۵۲ تا سال ۱۹۷۳ چهار سازمان مشخص حمل و نقل تاسیس شده که در زمینه‌های ترافیک دریائی، ظرفیتهای بندری، مسائل مربوط به حمل و نقل بوسیله قطار و کشتیرانی فعال هستند.

د: سازمانهای اعتباری و نقدی:

برای حل و فصل مسائل مربوط به پول و اعتبار نیز همکاریهای بین کشورهای عضو کومکن وجود دارد. بانک بین‌المللی همکاریهای اقتصادی نیز در سال ۱۹۶۴ با سرمایه اولیه ۳۰۰ میلیون روبل بوجود آمد که وظیفه توسعه و تکامل همکاریهای اقتصادی، تسهیل عملیات مربوط به

پرداخت متقابل و انجام کمکهای مالی را بعهده دارد. همچنین بانک بین‌المللی سرمایه‌گذاری نیز در سال ۱۹۷۱ بمنظور سرمایه‌گذاری تاسیس شده است.

اهداف کومکن:

۱- ایجاد تسهیلات در مبادله تجربیات اقتصادی.

۲- تهیه کمکهای فنی و مالی.

۳- تقسیم کار و تخصص بر حسب امکانات فنی

کشورهای عضو.

۴- کمک کشورهای عضو به یکدیگر بمنظور تکامل

اقتصاد سوسیالیستی و ملی آنها.

۵- همکاری در ایجاد هماهنگی در صنعتی نمودن

کشورهای عضو.

۶- کوشش مداوم برای بالا بردن سطح زندگی در

کشورهای عضو.

بعبارت دیگر هدف کومکن یکپارچه کردن و هماهنگی

بین کشورهای عضو بمنظور بهبود وضع توسعه اقتصادی

کشورهای سوسیالیستی میباشد. ضمناً پیشرفت و توسعه

اقتصاد برنامه‌ریزی، دسترسی سریع به پیشرفت اقتصادی و

تکنیکی و صنعتی کردن این کشورها و افزایش کارائی

کارگران و بالاخره افزایش سطح زندگی کشورهای عضو

است.

قابل ذکر است که کومکن مانند اتحادیه‌های اروپائی

جهت حذف یا تحقق تعرفه‌های گمرکی نیست زیرا اکثر

کشورهای اروپای شرقی اصولاً تعرفه گمرکی ندارند. در

مقایسه با سازمانهای مشابه در کشورهای غربی دو نکته

قابل توجه است. یکی جهت‌گیری کومکن بر امر

خودکفائی اقتصادی در درون کشورهای بلوک شرق و

بهره‌برداری از منابع طبیعی منطقه و تسریع در شناخت و

فراهم ساختن امکانات و قابلیت‌های صنعتی میباشد، و دیگری

تقسیم کار برحسب توزیع منابع تولید بین اعضاء میباشد.

تجارت خارجی کومکن

در سال ۱۹۵۶ کمیته تجارت خارجی تشکیل شد و تجارت بین کشورهای عضو حدود ۶۰ درصد تجارت خارجی آنها را دربر می‌گرفت. قبل از تشکیل این کمیته نیز تجارت بین کشورهای عضو برقرار بوده است. قابل توجه است که بین کشورهای عضو با کشور یوگسلاوی بین سالهای ۱۹۶۴ تا ۱۹۸۰ تجارت خارجی ۷۰۰ درصد افزایش داشته است.

نظام مبادلات بین اعضاء بصورت تهاتری است. کشورهای صادرکننده مطالبات خود را با خرید اختیاری اجناس از کشور واردکننده دریافت میکنند. البته ارتباط بین کالاهای فروخته شده و خریداری شده موجود نبوده و صرفاً ارزش کل صادرات و واردات دقیقاً باید برابر باشد. مشکلات معاملات تهاتری نظیر تعیین قیمت متقابل و مقایسه‌ای کالاها و عدم امکان تعیین زمان و نحوه تحویل کالا، در مبادلات فی مابین اعضاء به چشم می‌خورد.

قبل از جنگ جهانی دوم، کشورهای اروپای شرقی روابط تجاری بالنسبه اندکی با یکدیگر داشتند. روابط تجاری کشورهای فوق با اتحاد جماهیر شوروی حتی کمتر از روابط تجاری آنها با یکدیگر بود. در سالهای بعد از جنگ تغییری ناگهانی در خط‌مشی تجاری کشورهای اروپای شرقی پدیدار شد. در این سالها به دلایل سیاسی حجم تجارت کشورهای داخل منطقه کومکن نسبت به حجم کل تجارت خارجی آنها گسترش یافت.

اما در دوره پانزده ساله ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۵ وضعیت تا حدودی تغییر کرده و اعضاء کومکن رابطه تجارتی خود را با دنیای خارج گسترش داده‌اند بطوریکه طی همین دوره به استثنای مجارستان، سهم تجارت هر یک از اعضاء درون سازمان نسبت به کل تجارت خارجی آنها کاهشی چشمگیر داشته است. این کاهش درباره لهستان و رومانی از همه بیشتر، برای بلغارستان از همه کمتر و میزان خرید کشورهای عضو کومکن از کشورهای غربی در سال ۱۹۶۰ در حدود ۲۱٪ کل واردات منطقه کومکن بوده است. اما در سال ۱۹۷۵ واردات این کشورها از غرب از میزان ۲۳٪

برای بلغارستان تا ۴۹٪ برای لهستان گسترده شد. از طرف دیگر واردات بلوک کومکن از غرب سریعتر از صادرات بلوک به آن کشورها افزایش یافته است. در سال ۱۹۷۶ ارزش کل واردات اعضاء کومکن از ۲۰ کشور غربی بالغ بر ۲۷/۶ میلیارد دلار بوده درحالیکه در همان سال صادرات بلوک کومکن به کشورهای فوق به ۱۹/۳ میلیارد دلار رسیده که نتیجتاً کسر موازنه‌ای بلوک معادل ۸/۳ میلیارد دلار بوده است.

منطقه روبل تهاتر و روابط مالی درون منطقه‌ای:

کشورهای عضو کومکن برای تسهیل تجارت بین اعضاء در سال ۱۹۶۴ مبادرت به ایجاد ارز درون منطقه‌ای نمودند که اصطلاحاً روبل انتقال‌پذیر نامیده شد. روبل انتقال‌پذیر يك ارز واقعی نیست، بلکه صرفاً يك واحد محاسباتی است که در دفاتر محاسباتی مربوط به تجارت خارجی درون منطقه‌ای از آن استفاده میشود.

قراردادهای دوجانبه تهاتری نیز براساس این ارز تنظیم میشوند، و اضافه و کسری موازنه موجود بین بانکهای کشورهای عضو کومکن که برحسب روبل انتقال‌پذیر محاسبه شده‌اند از طریق بانک بین‌المللی همکاریهای اقتصادی تصفیه میشوند. بنابراین منطقه روبل کلیه کشورهای سوسیالیستی را دربر نمی‌گیرد و نیز بعلت ویژگیهای خاص نظام سوسیالیستی، با سایر مناطق پولی جهان تفاوت دارد. بطورکلی تحولات سیستم مالی و پرداختهای خارجی و برنامه‌ریزی تجارت خارجی را میتوان به سه دوره تفکیک نمود:

(۱) دوره ۱۹۴۹-۵۷: در این دوره مبادلات خارجی از طریق قراردادهای تهاتری دوجانبه صورت می‌گرفت که در صورت اضطرار امکان تسویه سه‌جانبه نیز وجود داشت. بعلاوه قیمت‌گذاری با الهام نسبی از قیمت‌های جهانی انجام میشد.

(۲) دوره ۱۹۵۷-۶۴: در سال ۱۹۵۷ کومکن تصمیم به ایجاد يك «اطاق تسویه و تهاتر» در بانک بازرگانی خارجی

شوروی گرفت. این اطاق میبایستی بدهی یا طلب هر عضو را در قبال کومکن محاسبه کرده و بطور ماهانه وضع حسابهای اعضاء را به اطلاع بانکهای ملی آنها برساند. تنظیم پرداختهای چندجانبه نیز یکی از اهداف جنبی این اطاق بود.

۳) سومین دوره از سال ۱۹۶۴ و با تاسیس بانک بین‌المللی همکاریهای اقتصادی شروع شد. بطور کلی هدف اساسی از ایجاد «روبل انتقال‌پذیر» این بود که در پایان سال بکشوری که دارای موازنه مثبت میباشد، امکان دهد تا از مازاد موازنه خود برای خرید کالا در خارج از چهارچوب قراردادهای دوجانبه تهاتری استفاده نماید. این خرید میتواند مستقیماً از کشوری که دارای موازنه منفی بود و یا از سایر اعضاء صورت گیرد اما تجربه نشان داد که «روبل انتقال‌پذیر» در سهولت مبادله نقش موثری ایفاء نکرده است. زیرا هرگاه که کالاهای منطقه کومکن از جهت کیفیت مطلوب باشد و بتواند با ارزهای آزاد دنیا مبادله شود، به سختی در بازارهایی عرضه میشود که پول فرضی به جای آن دریافت میگردد. بنابراین چنین پولی نمیتواند کمک چندانی در تسهیل مبادلات بین اعضاء را بعهده بگیرد و عملاً انتقال‌پذیر نمیشد.

- مسئله قابلیت تسعیر پول: صاحب‌نظران معتقدند که نظام پولی کنونی کارآمد نبوده و منافع اقتصادی کشورهای عضو را تامین نمیکند. لذا ایجاد قابلیت تسعیر پول در منطقه به وضوح ضروری میباشد، اما تاکنون گفتگوهای مربوط به آن بی نتیجه مانده است زیرا در این زمینه مشکلات زیادی وجود دارد و برای حل آنها اقدامات متعددی ضروری است که عبارتند از:

- ۱- قابلیت تبدیل ارزهای کشورهای متعدد عضو کومکن با یکدیگر.
- ۲- قابلیت تبدیل ارزهای ملی در برابر روبل انتقال‌پذیر.
- ۳- قابلیت تسعیر روبل انتقال‌پذیر بر حسب ارزهای آزاد.

تفاوت کومکن با سایر اتحادیه‌های منطقه ای

۱- کومکن يك اتحادیه گمرکی یا يك منطقه تجارتي آزاد نمیشد زیرا تجارت خارجی در انحصار دولت است لذا برقراری عوارض گمرکی یا تشکیل اتحادیه گمرکی بی‌مورد است. همچنین در مبادلات خود با کشورهای بازار مشترك جهان سوم از تعرفه‌های ترجیحی استفاده نمیکند.

۲- با توجه به برنامه‌ریزی متمرکز اقتصادی، تجارت بین‌المللی در آن درجه از اهمیت هم‌جانبه نیست که در غرب رایج است بعنوان مثال در بازار مشترك يك شرکت یا موسسه تولیدی با سرمایه‌گذاری و عرضه تولید خودبخود دستیابی به همه بازار در محدوده اتحادیه را کسب می‌نماید. درحالی‌که تولید و صدور کالا به کشورهای عضو در کومکن با تأیید برنامه‌ریزان شورا و حراست از صنایع داخل انجام میشود، و امکانی برای استفاده از شرایط رقابت برای کشور صادرکننده باقی نمی‌گذارد.

۳- نظام مبادلات سهمیه‌بندی شده دوجانبه و عدم وجود ارز قابل تسعیر در کومکن مانع حرکت آزاد کالاها و سرمایه در داخل اتحادیه میباشد همچنین تحرك نیروی انسانی که در بازار مشترك اروپا نقش بسزائی دارد در کومکن يك عامل جنبی تلقی میگردد.

۴- نابرابری نسبی اقتصاد شوروی به اقتصاد سایر اعضاء و در مقایسه با بازار مشترك اروپا از يك طرف و فقدان اشتغال سرمایه و سرمایه‌گذاری شوروی در کشورهای عضو موجب عدم رشد کافی این کشورها و تبدیل آنها به تامین‌کننده احتیاجات صنعتی کشور قدرتمند اتحادیه یعنی شوروی شده است.

۵- مبنای محاسبه درآمد ملی:

این حقیقت که سیستمهای اقتصادی سوسیالیستی و سرمایه‌داری از مفاهیم مختلفی برای آمارهای مالی‌شان استفاده میکنند مشکلات عدیده‌ای در ارزیابی اقتصادی کشورهای عضو کومکن بوجود می‌آورد. این کشورها از سیستم تولید مواد استفاده میکنند حال آنکه غرب از روش درآمد ملی تبعیت میکند. اختلاف اصلی در آن است که در سیستم تولید مواد، فعالیت‌های غیرتولیدی منظور نمیشود.

جمعیت ژاپن را افراد بیش از ۶۵ سال تشکیل خواهند داد و این نسبت در سال دوهزار و بیست به ۴۰ درصد میرسد در حالی که در حال حاضر این افراد فقط ۹/۸ درصد کل جمعیت هستند. با ازدیاد سن طبیعتاً تمایل به پس انداز هم کاهش می یابد چون سطح درآمدها در سنین بالا به حدی نیست که بتوان پس انداز کرد. بهر حال این موضوع میتواند هشدار ی به مقامات ژاپنی باشد که علیرغم مازاد سرمایه فعلی این کشور در سالهای آینده مواجه با کمبود منابع برای سرمایه گذاریهای زیر بنایی خود گردد. □ فهرست منابع

1- Inter national financial Statistics (JFS) March 1980.

2- Quarterly Economic Review 1988-89

3- OECD, Economic outlook, No 44, December 1988.

۴- نشریه موسسه مطالعات و پژوهشهای بازرگانی- وزارت بازرگانی شماره ۶، ژاپن.

۵- بازسازی و رشد بعد از جنگ در ژاپن، دکتر سید محمد حسین عادل، نشر فرهنگی رجا.

۶- اخبار رسیده از وزارت امور خارجه.

۷- تلکسهای واصله از خبرگزاری ج ۱۰۱۰.

۸- اخبار و مباحث اقتصادی هفته، بانک مرکزی ج ۱۰۱۰.

برنامه های تولیدی يك واحد تولیدی را تایپ میکند يك عامل تولید محسوب میگردد ولی همتای او در کمیسیون مرکزی برنامه ریزی که همان برنامه ها را جمع بندی می نماید عامل غیرتولیدی محسوب میگردد.

اشکالاتی که در روش محاسبات درآمد ملی کشورهای سوسیالیستی وجود دارد نباید این تفکر را ایجاد نماید که روشهای محاسبه غربی خالی از هرگونه عیبی است. خدماتی که در يك جامعه غربی عرضه میشود بر مبنای دستمزد کارگران عرضه کننده خدمات ارزیابی میشود نه بر مبنای ارزش واقعی انجام آن خدمات. مثلاً يك راننده اتوبوس در آلمان غربی خیلی بیشتر از همتای خود در اسپانیا درآمد کسب میکند اگرچه هر دو تعداد مساوی مسافر را جابجا نموده باشند. این مقایسه پیچیده بین کشورهای غربی، این نتیجه را در پی دارد که کشورهای ثروتمندتر باید بیش از کشورهای فقیر بابت خدمات ضروری جامعه شان پرداخت کنند و بنابراین ثروتمندتر (از لحاظ درآمد سرانه) هم خواهند شد و حال آنکه خدمات عرضه شده در اندازه گیری خود خدمات تفاوتی ندارند. □

اقتصادی وابسته به انواع تولیدات خارجی از غذا، سوخت و مواد خام بعلاوه بناچار باید همواره موقعیت خود را نیز از نقطه نظر نظامی و سیاسی در جهان تقویت نماید. مارتین فلداشتاین اقتصاددان معروف آمریکائی به تازگی نظر جدیدی در مورد پس انداز ارائه داده است. بعقیده نامبرده بهبود سیستم تامین بازنشستگی در آمریکا توانسته است سطح پس اندازها را به نصف تقلیل دهد. در سالهای اخیر نیز سطح پس انداز اشخاص در ژاپن تا حدی پائین آمده است. در این میان گروهی معتقدند احتمالاً بهبود سیستم تامین بازنشستگی در ژاپن میتواند یکی از علل عمده آن باشد لکن بهر حال هنوز نمی توان به این مورد چندان تکیه نمود چون این سیستم در ژاپن بسیار نو با است و هنوز نتوانسته اعتماد کامل مردم ژاپن را بخود جلب نماید. از سوی دیگر بانگاهی به تغییر ترکیب گروههای مختلف سنی میتوانیم تا حدی روند نزولی پس انداز را در ژاپن پیش بینی نمائیم. در سال دوهزار ۲۵ درصد کل

بقیه از صفحه ۱۸

بنابراین برخی از خدمات در نتیجه نهائی آمارهای مالی ملی عضو کومکن منظور نمیگردد. گرچه ترسیم خط برای تقسیم فعالیتها به خدمات تولیدی و غیرتولیدی کار مشکلی است ولی بر طبق تعاریف سوسیالیستی خدمات شخصی و خصوصی تحصیل خدمات داخلی، بهداشت، خدمات اجتماعی بانکها، بیمه و... غیرتولیدی تلقی میشوند. ولی تجارت و حمل و نقل کالا بعنوان موارد تولیدی محسوب میشوند. هیچ قانون واحدی در بین کشورهای عضو کومکن حاکم نیست. مثلاً در آلمان شرقی و مجارستان حمل و نقل کالا و خدمات پستی جزئی از تولید منظور میشود و حال آنکه در سایر کشورهای عضو جزء تولید محسوب نمیگردد. در عمل این مطالب نتایج غیرقابل مقایسه ای را به وجود می آورد. بعنوان مثال يك حسابدار روسی که در يك واحد تولیدی کار میکند، يك عامل تولید به حساب می آید در حالی که همتای او در بانک عامل غیرتولیدی منظور میگردد. همچنین يك ماشین نویس که